

אבל אם הגביהה שהיא מעשה קנין, ונטל הימנה רביעית שהיא "שליחות יד", ונשברה שהוא אונס, הרי זה משלם דמי כולה, שהשולח יד בפקדון נעשה גולן על כל הפקדון, וחייב לשלמה, ומתחייב באונסין.⁽¹⁹⁾

גמרא:

שנינו במשנה: החושב לשלוח יד בפקדון, מג - א

יד, (18) שנאמר: "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו".

הטח את החבית שקיבל לשמירה, ונטל הימנה רביעית יין, ונשברה, אינו משלם אלא את דמי הרביעית שנטל, אבל על שאר החבית אינו חייב, כי אין שליחות יד מחייבת אותו על כל החבית, אלא אם כן עשה בה מעשה קנין ככולה על מנת ליטול ממנה רביעית.

כבית שמאי, אין נראה כן, וכפי שכתב ב"משך חכמה" שם, הובאו דבריו בהערות שב"חברותא" על התוספות.

19. רוב הראשונים לומדים את המשנה כפשוטה, שאם נטל הימנה רביעית הרי הוא חייב על כל החבית [ואם חשב ליטול הימנה רביעית, מתבאר בגמרא שזה תלוי במחלוקת אם "שליחות יד צריכה חסרון", מלבד ביין שמקצת היין משתמר יותר התוך החבית, שבזה כולם מודים שאין צריך שיחסר].

אך הראב"ד בהשגות [גזילה ב יג] מפרש את המשנה באופן אחר; ולדעתו, אם הגביה את החבית כשהיתה דעתו מתחילה ליטול ממנה רק רביעית, אין הוא מתחייב על כל החבית; ופירוש המשנה הוא: "כגון שהגביהה לחבית על מנת לגזול את כולה, ולא נטל עכשיו אלא רביעית שהוא חייב ככולה; ואמר שמואל: "לא נטל נטל ממש אלא אפילו לא נטל ואפילו למאן דאמר: "שליחות יד צריכה חסרון", ונטל רביעית דקתני, רבותא קאמר, דסלקא דעתין אמינא: כיון דלא נטל אלא רביעית בטלה ליה מחשבתו קמייא, ולא מיחייב אלא ברביעית, קא משמע לן"; וראה על שיטת הראב"ד — שהיא מוקשית בפשוטו מכמה סוגיות — ב"ספר המפתח" שם, ועוד ב"חידושי רבי שמואל" סימן כו בענין

18. עיקר מה שנחלקו בית שמאי ובית הלל הוא, שלבית שמאי די במחשבה לבד בלי מעשה קנין, ולבית הלל צריך שיעשה מעשה קנין, ובשעת הקנין יחשוב לחסר את הפקדון, ואם לא חשב בשעת קנין לחסר את הפקדון, אין זו שליחות יד, כמבואר בהערות לעיל מא א; ושם נתבאר גם מה הוא הנקרא "חסרון", ויש בזה שיטות שונות כמבואר שם בהרחבה.

ב. ב"משך חכמה" פרשת משפטים כא ז, על הפסוק: "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", הביא את לשון המכילתא: "שבית שמאי מחייבים על מחשבת הלב בשליחות יד, שנאמר: "על כל דבר פשע", ובית הלל אין מחייבין אלא משעה ששלח בה יד, שנאמר: "אם לא שלח ידו"; ולמד מזה ה"משך חכמה", שאף לבית שמאי אין מחייבים אותו על המחשבה אם לבסוף לא שלח ידו, אלא אימת מחייבים אותו על המחשבה, אם רואים אנו ששלח בה יד אחרי כן, ומחשבתו בא לידי מעשה, בזה אנו אומרים דמשעת מחשבה כבר התחייב באונסין דאיגלאי מילתא דמן המחשבה הוה ליה כמו גולן, אבל אם לא שלח בה יד לבסוף, דמחשבתו לא בא לידי מעשה, אינו חייב על המחשבה בלחוד, והוי כמו עבירה שבין אדם למקום, ועל זה חלקו בית הלל שאינו חייב אלא משעה ששלח בה יד; אך מדברי התוספות לעיל ד"ה לימא רבה דאמר

בית שמאי אומרים חייב:

כל דבר פשע¹, מה בא "דבר" לרבות!?

ומפרשינן טעמא דבית שמאי: מנחני מילי, שעל דיבור⁽¹⁾ בלבד, הוא חייב? דתנו רבנן:

נאמר לכם: שיכול — אם לא שאמר הכתוב: "על כל דבר פשע" — אין לי אלא הוא השומר עצמו ששלח יד בפקדונו, אבל אם אמר לעבדו ולשלוחו לשלוח יד — עבור המשלח — בפקדון, מניין שהוא חייב, ואף שבכל התורה כולה: "אין שליח לדבר עבירה".

נאמר בתורה: "ונקרב בעל הבית אל האלהים [לשבועה] אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. על כל דבר פשע", הרי שייתרה התורה תיבת "דבר", שהיה לה לומר: "על כל פשע"; ונחלקו בדרשת תיבה זו בית שמאי ובית הלל:

לפיכך תלמוד לומר: "על כל דבר פשע", לרבות את האומר לשלוחו שישלח עבורו יד, ושלח, שהשומר חייב.

בית שמאי אומרים: מלמד הכתוב שאמר "דבר": שחייב על המחשבה [דיבור] לשלוח יד בפקדון, כמעשה, וזה הוא שאמר הכתוב "דבר פשע", כלומר: דיבור של פשע.

שנינו במשנה: הטה את החבית ונטל הימנה רביעית, ונשברה אינו משלם אלא רביעית:

ובית הלל אומרים: אינו חייב במחשבה לבד, עד שישלח בו יד, ומשום שנאמר: "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", הרי משמע ששלח את ידו בפקדון, ולא שחשב לעשות כן.

אמר רבה: לא שנו שאינו משלם את כולה אלא נשברה החבית ונשפך היין, שאין זה תוצאה ממעשהו, אבל החמיצה החבית שנטל ממנה רביעית, משלם את כולה, מדין מזיק⁽²⁾.

אמרו להן בית שמאי לבית הלל: והלא כבר נאמר: "על כל דבר פשע", ומשמע לרבות את החושב לשלוח יד.

ומפרשינן: מאי טעמא?

אמרו להן בית הלל לבית שמאי: ואדרבה הלא כבר נאמר: "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", ומשמע שליחות יד ממש.

משום דגירי דידיה הוא דאחנו לה [חיציו של השומר הם שהחמיצו את היין], כי על ידי שחיסר את החבית החמיצה, שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר.

שמצא תאמרו: אם כן — שאין החושב לשלוח יד, חייב — מה תלמוד לומר: "על

שנינו במשנה: הגביחה ונטל הימנה רביעית ונשברה משלם דמי כולה:

שליחות יד, וב"ברכת אברהם" בסוף הפרק.

ומזיק בידים הוא, ולשונו צריך ביאור, שפתח בפשיעה וסיים במזיק בידים; וראה ב"אוצר מפרשי התלמוד" בשם כמה אחרונים, שאינו חשוב מזיק בידים אלא מזיק על ידי גרמא ועיקר חיובו משום פשיעה הוא, ראה שם.

1. או מחשבה, ראה הערה במשנה.

2. לשון רש"י הוא: "אבל החמיצה פשיעה היא,

אמר שמואל:

לא נטל נטל ממש, כלומר: זו שחייבה משנתנו את המגביה שנטל רביעית, אין החיוב דוקא כשאכן נטל הימנה רביעית, **אלא כיון שהגביהה ליטול, אף על פי שלא נטל** הרי הוא חייב על כולה, וכדמפרש טעמא ואזיל.

לרביעית שהוא רוצה לצרכו, כלומר: היות ונוח לו שתהא הרביעית שמורה בתוך החבית, הרי זה כמי שנטלה לצורכו וחזר והחזירה לתוך החבית, והרי זה חייב על הרביעית משום שליחות יד, ועל שאר החבית הרי הוא חייב משום שואל.⁽³⁾

בעי רב אשי:

הגביה ארנקי ליטול הימנה דינר, ולא נטל, מזה שיתחייב על כולו לדעת שמואל, כשם שהוא חייב בחבית על כולה?

האם נאמר: **המרא הוא דלא מינטר אלא אגב המרא, אבל זוזא מינטר** ייין אכן לא משתמר אלא אגב יין אחר, אבל כסף משתמר הוא לברון, ואם כן אין זה דומה לחבית.

או דילמא: מכל מקום אף בזו ניחא לו שיהא הדינר בארנק, **כי שאני נטירותא דארנקי, מנטירותא דדינר** [שונה הוא שמירתו של

שואלת הגמרא: **לימא קסבר שמואל:** שליחות יד אינה צריכה חסרון, ומשום כך סובר שמואל, שאין הוא צריך לחסר את הפקדון בפועל, אלא די שיגביהנה על מנת לחסרה, שזה צריך אפילו למאן דאמר: "שליחות יד אינה צריכה חסרון".

אמרי בני הישיבה לדחות:

לא תוכיח מכאן שסובר שמואל: "שליחות יד אינה צריכה חסרון", ומשום **דשאני הכא דניחא ליה דתיהוי הא חבית כולה בסיס להא רביעית,** [נוח לו שתהא החבית בסיס

שאר החבית כדין שואל, דככי האי גוונא שואל שלא מדעת שואל הוי [ולא גולן], דהא ליכא בהאי שאלה קפידא לבעלים, כוונתו היא לכאורה לסברא שכתב לעיל מא א ד"ה והא לא חסרה, גבי רועה שהניח מקלו ותרמילו עליה, שהוא חייב, והגמרא מוכיחה מזה שליחות יד אינה צריכה חסרון; והביא שם קושיית רש"י: שמא משום "שואל שלא מדעת" שהוא כגולן, הוא חייב ולא משום שליחות יד, וכתב הריטב"א: "ויש מתרצין, דלא חשיב לחייבו מדין שואל שלא מדעת אלא כשעושה בו מלאכה מרובה שראוי לחסרה, אבל בהנחת תרמילו ומקלו דרך ארעי דליכא קפידא ליכא לחיובי משום שאלה שלא מדעת"; ואף שרש"י גופיה לא פירש טעם זה שם, הוא משום

3. א. נתבאר על פי רש"י; והריטב"א הרחיב בביאור כוונתו: "פירש רש"י, דבעלמא שליחות יד צריכה חסרון, [משום] דכל כמה שלא חסרה, אמרינן, שלא גמר בדעתו לגזול, ומהדר הדר ביה, אבל הכא אינה צריכה חסרון, ומה שלא נטל אינו מפני שלא גמר בדעתו לגזול, אלא לפי שהיין אינו משתמר אלא בכלי מלא הניחו שם, וכיון דכן הוה ליה כאילו נטל כבר וחזר והניחו שם להשתמר, ונעשה עליו שואל, וחייב על שאר החבית כדין שואל, נמצא דברביעית שחשב לשלוח בו יד חייב כדין גולן מדין שליחות יד, ובשאר החבית אינו חייב מדין שליחות יד כדין גולן אלא כדין שואל, זה תורף פירוש רש"י ז"ל".

ב. וביאור מה שכתב הריטב"א: "וחייב על

ארנק הנראה מלא, משמירתו של דינר בודד] ארנק כדין חבית. ושואל נוח יותר להיות נאבד, ואם כן דיין ומסקינן: תיקו! (4)

הדרן עלך המפקיד

היה נעשה שואל על כל החבית, כי אז לא היה חשוב שולח יד אפילו על הרביעית, כיון שהוא מעורב עם שאר היין של מפקיד, ראה שם.

ו. והריטב"א פירש את דברי הגמרא: "לכך פירשו — ראה רמב"ן רשב"א ור"ן — דהכי קאמר: "ניחא ליה דתיהוי האי חבית בסיס להאי רביעית, והוה ליה כאילו נטל וחסר, דשליחות יד צריכה חסרון, וכיון דשולח יד במקצתה נתחייב בכולה מדין שליחות יד".

ז. כתב הר"ן לעיל מא ב ד"ה והא לא חסרה: "ודאי הני אמוראי דפליגי בשליחות יד אי צריכה חסרון או אינה צריכה חסרון, בהא קמפלגי, דמאן דאמר צריכה חסרון סבר, שמה שחידש הכתוב לומר שמי שגזל מקצת פקדון יהא חייב על כולו חידוש הוא, ואין לך בו אלא חידושו בלבד, הילכך דוקא בשחסר ממש עשה למקצתה ככולו, אבל אנגביה על מנת לחסרו ולא חסר לא עשה מקצתו ככולו, ולפיכך אף על פי שהמגביה על דעת לגזול כולו חייב מגביה על דעת מקצתו אינו מתחייב על כולו [כן הוא ב"שיטה מקובצת"], לפי שאינו מדין אלא מגזירת הכתוב, ואין לך בו אלא חידושו.

ובפשוטו כך ממש מתפרשת כוונת לשון רש"י כאן — ועל דרך זה פירש כוונתו ב"תרומת הכרי" שם — שכתב: "דניחא ליה דתיהוי כולה חבית בסיס להאי רביעית שתישמר אותה רביעית ולא תחמיץ; ולעולם שליחות יד בדבר אחר שלא בחבית י"ן צריכה חסרון, והנוטל פקדון ומגביהו על מנת לשלוח בו יד כלומר: על דעת לגזול מקצת מן החבית [כי ביחס לכל החבית הוא "שליחות יד" ולא גזילה], כל זמן שלא חסרו אינו חייב

שהריטב"א שם דחה פירוש זה בגמרא מטעם שנתבאר שם, אך מודה רש"י בעיקר היסוד.

ג. הריטב"א שם תמה על רש"י: "ונראה מדבריו ז"ל, שהמגביה את הפקדון על דעת לשלוח יד במקצתו, או ששולח יד במקצתו, אינו חייב אלא במה ששולח בו יד ולא בשאר הפקדון, אף על פי שהוא גוף אחד, אלא אם כן מתחייב עליו מדין שואל; והקשו עליו ... ומכל מקום עדיין קשה לפירוש רש"י ז"ל, דכיון שאמר: "לא נטל נטל ממש", ממשע, דכל שכן אם נטל ממנה רביעית שהוא חייב בדמי כולה; ואמאי, דהא אין כאן שואל בשאר החבית, וליכא לפרושי כשנטל והחזירה שם, דהא לא משמע לי שנא הכי".

ד. וב"תרומת הכרי" סימן רצב ד"ה אבל בעניותי, האריך בביאור לשון רש"י ובביאור שיטתו; ולדעתו, אין כוונת רש"י כמו שהבין הריטב"א בדבריו שמכח סברת: "לא ניחא ליה" הרי זה כאילו חיסר; אלא ודאי לא חיסר, רק שאפילו הכי חייב הוא על כל החבית מדין שואל, ומשום שאם כי "שליחות יד" צריכה חסרון, מכל מקום הרי גזילה אינה צריכה חסרון, ונמצא שעל הרביעית יש לו דין גזלן, ואם כן כשאנו דנים לגבי כל החבית, כיון שאינו "שולח יד" שבו חידשה התורה, ששליחות יד במקצתה מחייבת על כולה, אם כן על כל החבית אין לנו לחייבו רק משום סברת רש"י שהוא שואל על כל החבית, וראה עוד בזה באות ז.

ה. וב"חידושי רבינו מאיר שמחה" לעיל מא א ד"ה ודברי רש"י, מפרש את דברי רש"י שלא כהבנת הריטב"א שהוא באמת חייב רק מדין שואל על כל שאר החבית; אלא, שאם לא

לחייב מכח מקצת על הכל; וכל שכן לפי מה שכתב ה"תרומת הכרי" בדעת רש"י שבחבית כל חיובו אינו אלא מפרשת גזלן שבכל התורה.

ח. ומיהו הריטב"א הרי בודאי לא הבין כן כוונת לשון רש"י כאן, שאם כן, הרי מבואר בהדיא בדברי רש"י ששליחות יד במקצת מחייבת את הכל, היפך מה שהבין הוא בדברי רש"י; ולדבריו צריך לפרש כוונת רש"י, על פי המתבאר מדברי התוספות לעיל מא א [הובא גם בהערות לעיל מג ב], שהנוטל על מנת לגזול את כולו, חייב הוא מדין שליחות יד, וחשובה היא שליחות יד עם חסרון, כיון שנוטלו לעצמו, אבל כשנוטל חבית שלימה על מנת ליטול מקצתה, אז לא די במה שמתכוין לגזול חלק לעצמו כדי שתיחשב שליחות יד עם חסרון, אלא צריך שיפריד את הרביעית מן החבית של המפקיד; וזה הוא גם חילוקו של רש"י, שאילו היה נוטל על מנת לגזול את כולו בזה לא היה צריך חסרון אחר, שנטילתו זה הוא חסרונו, אבל כשנוטלו על מנת לגזול רביעית, אין כאן עדיין חסרון עד שיטלנו מתוך החבית; ולפי זה אין סתירה מדברי רש"י כאן לדבריו לעיל; וראה מה שנתבאר בהערות ברש"י על המשנה, שפירש את לשון המשנה: "החושב לשלוח יד בפקדון", על האומר: "אטול פקדונו של זה לעצמי".

4. הרי"ף השמיט בעיא זו, וטעמו — פירש ה"מגיד משנה" — משום שספק זה אינו אלא למאן דאמר: שליחות יד צריכה חסרון, אבל למאן דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון, אין מקום לבעיה זו, ולהלכה הרי קיימא לן ששליחות יד אינה צריכה חסרון; ומטעם זה תמהו ה"מגיד משנה" והמאירי כאן על הרמב"ם [גזילה ג יב] שהביא בעיה זו, וראה גם בהשגות הראב"ד שכתב בתוך שאר השגותיו על הרמב"ם: "ובעיא דרב אשי בארנקי נמי ... ואלבא דמאן דאמר צריכה חסרון, מיהו קיימא לן דאינה

בהגבהתו, הואיל והרי לא נטלו על מנת לגזול את כולו אלא לשלוח בו יד, כלומר: אילו היה נוטלו על מנת לגזול את כולו, שמן הסברא אתה יכול לחייבו כשאר גזלן, לא היה איכפת לן שעדיין לא חיסרו, אבל אין הדבר כן, שרק את המקצת הוא גזול, ואתה בא לחייבו מחידוש התורה משום גזילת המקצת על גזילת כולו, ושליחות יד, כלומר: וחידוש התורה שבשליחות יד במקצת הוא מתחייב על כולו בלי חסרון ליתיה, כי אין לך בו אלא חידוש".

ולפי זה העירו האחרונים, שזה סותר למה שמתבאר מדברי רש"י לעיל מג ב: "כי פליגי בחסר, וקאמרי בית הלל: כשעת הוצאה מן העולם ולא כשעת הגבהה, ודקא קשיא לך: והרי "כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה" ושעת הגזילה הלוא היא שעת ההגבהה ויתחייב כאותה שעה, לא קשיא, דאי בגזילה ממש דגזלה מעיקרא, כלומר: אילו היינו דנים פה בשאר אדם שגזל חפץ מבית בעלים ומתחילה בגזילה היא בידו, הכי נמי שהיה לנו לומר כיון שכבר נסתיימה גזילתו במה שהגביה את הפקדון, ישלם לעולם כאותה שעה, אבל הכא דבהיתירא אתא לדידה של שומר זה, ואם כן לא משום גזלן אתה בא לחייבו — שאין דין גזלן במי שמחליט לגזול חפץ שהגיע לידו בהיתר — ומשום דין "שליחות יד" מחייבת ליה, אם כן אין זה בהכרח שיתחייב משעה שהגביהה, ובהא פליגי: אם צריכה חסרון ואז נסתיימה גזילתו רק בשעת חיסרון, ומשלם הוא כאותה שעה ולא משעת משיכה, או שאינה צריכה חסרון, ואז שוה השומר לשאר אדם שגזילתו מסתיימת בשעת הגבהה, ומשלם הוא כאותה שעה".

הרי מבואר מדברי רש"י לעיל, שהיות ושומר בהיתירא אתא לדידה, אין לחייבו מדין "גזלן" שבכל התורה; ואילו בדברי רש"י כאן מבואר, שמן הסברא יש לנו לחייב אם לא שאנו באים

וב"נתיבות המשפט" שם כתב מכח זה, שהרמב"ם – דלא כה"מגיד משנה" – מפרש את האיבעיא למאן דאמר: שליחות יד אינה צריכה חסרון, והבעיא היא: האם נאמר דשאני נטירותא דארנקי מנטירותא דדינר, וכיון שהמפקיד הפקידם בכיס אחד, אסור לו לנפקד לחלקם כיון שיש קפידא להמפקיד, וכגוף אחד ייחשב; או דילמא שאין להמפקיד קפידא בכך, והנפקד יכול לחלקם להרבה מקומות, וכהרבה פקדונות דמיא; וכעין זה ב"מחנה אפרים" הלכות גזילה סימן כב; אלא שב"נתיבות המשפט" כתב עוד, שהבעיא היא רק למאן דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון, ראה שם.

צריכה חסרון...", וראה שם מה שכתב ב"מגיד משנה"; וראה ב"נתיבות המשפט" [רצב ד] שמה שביאר את דבריו. והנה, לפי הנראה מן הסוגיא לפי פשוטה, נמצא, דכשם שהמגביה חבית ליטול הימנה רביעית ונטל הימנה רביעית, הרי הוא חייב על כל החבית, כך המגביה את הארנקי ליטול הימנו דינר, ונטל דינר, הרי הוא חייב על כל הארנקי; ולכאורה צריך ביאור: הרי כשם שאם הפקידו בידו כמה חפצים ונטל חפץ אחד, אינו חייב על כל הפקדון, כי מה ענין חפץ זה לחפץ אחר, כך לכאורה היה לנו לומר בארנקי מלא מעות, שנטילת דינר אחד אינו מחייבתו על כל שאר הדינרים! ?

פרק הזהב

מתניתין:

המטבע השימושי נחשב לכסף [“מעות”], ומי שנותן אותו הוא הנחשב לקונה הסחורה, וכפי שתבאר המשנה.⁽³⁾

ולפיכך, אם נתן אדם לחבירו סוג של מטבע פחות שימושי, הנחשב כ“פירי”, והלה התחייב לו לשלם לו בתמורה מטבע שימושי, הרי חל הקנין כאשר משך אליו הלה את המטבע הפחות שימושי, וחל כאן קנין על ידי משיכת המוכר אליו את ה“סחורה”, והוא חייב עתה לשלם את המעות עבור הסחורה שקנה.

אך מאידך, אם תחילה נתן בעל המעות השימושיות את מעותיו לבעל המעות הפחות שימושיות, הרי משיכת המטבעות השימושיות, הנחשבות כ“מעות”, אינה גומרת את הקנין לקנות את המעות הפחות שימושיות, כי הן נחשבות לסחורה, ואפשר עדיין להתחרט ולבטל אותן.

החזון איש בהקדמתו לפרק הזהב, מגדיר

מ-א המשנה הראשונה בפרק זה, עוסקת בדין מכירת מטלטלין, ומלמדת כלל, שרק משיכת המטלטלין [כמו כלי או פירות] על ידי הקונה, היא זו שפועלת את הקנין, ולא נתינת המעות לידי המוכר עבור החפץ הנקנה.

ולכן, כל עוד לא משך אליו הקונה את החפץ הנקנה, הרי גם אם כבר שילם הקונה את דמי החפץ, עדיין יש אפשרות [למוכר, או לקונה, או לשניהם, כפי שיבואר], להתחרט מהמקח, ולבטלו, אם ירצה.⁽¹⁾

כמו כן, מלמדת המשנה כי אם מחליפים שני אנשים ביניהם שני סוגים של מטבעות, סוג אחד שימושי והסוג השני שימושי פחות,⁽²⁾ נחשב המטבע הפחות שימושי כסחורה [הנקראת בדברי חכמים “פירי”, פירות, והנקראים גם “מטלטלים”], והנותן אותו נחשב למוכר הסחורה, ואילו סוג

1. בגמרא [להלן מז ב] נחלקו אמוראים בטעם הדבר: רבי יוחנן סובר שמדין תורה מעות קונות, וחכמים ביטלו את הקנין כי הם חששו שהמוכר לא יטרח לשמור על החפץ המכור כאשר הוא עדיין בביתו היות והמוכר כבר קיבל את התשלום עבורו, ויאמר לו “נשרפו חיטיך בעלייה”. וריש לקיש סובר שאין מעות קונות מדין תורה ורק משיכתו של הקונה קונה לו מדאורייתא.

2. אם הקניה דמים בדמים ממין מתכת אחד, כגון כסף טבוע בכסף טבוע, הרי שתיהן מעות, ולא קנה האחד עד שימשכו שניהם את מעותיהם, בין אם החליפו מטבעות שוים לגמרי, ובין אם החליפו מטבעות שונים בערכם, אבל שוים בכך ששניהם כסף או זהב – מאירי.

3. היות ובני אדם פורטים מטבעות כסף וזהב במטבעות נחשת לצורך הוצאות קטנות, וכן להיפך קונים מטבעות כסף וזהב במחיר מטבעות נחושת כדי להצניע באוצר ולהקל משאו, על כן הוצרכו חכמים לחלק אף בענין המטבעות, אף על פי שבעיקרן כולן שוין דלהוצאה ניתנו, לדעת איזהו מיקרי פרי ואיזהו מטבע ביחס זו

1. בגמרא [להלן מז ב] נחלקו אמוראים בטעם הדבר: רבי יוחנן סובר שמדין תורה מעות קונות, וחכמים ביטלו את הקנין כי הם חששו שהמוכר לא יטרח לשמור על החפץ המכור כאשר הוא עדיין בביתו היות והמוכר כבר קיבל את התשלום עבורו, ויאמר לו “נשרפו חיטיך בעלייה”. וריש לקיש סובר שאין מעות קונות מדין תורה ורק משיכתו של הקונה קונה לו מדאורייתא.

2. אם הקניה דמים בדמים ממין מתכת אחד, כגון כסף טבוע בכסף טבוע, הרי שתיהן מעות,

מטבע של זהב, שהוא פחות שימושי, נחשב כ"פירי", "מטלטלין" ביחס למטבע של כסף שהוא שימושי יותר.

ומאידך, מטבע כסף נחשב כ"מעות" ביחס למטבע של זהב, היות ומטבע כסף "עובר לסוחר" יותר מאשר מטבע זהב.

לפיכך, משיכת מטבע זהב על ידי המתחייב לשלם עבורו מטבעות כסף, הרי היא "קונה" [מחייבת את הקונה אותה, לשלם תמורתה] את מטבע הכסף שהתחייב לשלם עבור הזהב,⁽⁵⁾ שהרי משיכת הפירות פועלת את הקנין, והלוקח מתחייב לתת את דמי המקח — שהם דינרי הכסף.⁽⁶⁾

אבל מטבע הכסף אינו קונה [אינה מחייבת] את מוכר מטבע הזהב ליתנו לקונה, כי נתינת "מעות" גרידא אינה קונה את החפץ.⁽⁷⁾

את ה"מטבע", כדבר המשמש לשני אמצעים: האחד, אמצעי לקביעת מחיר. השני, אמצעי תשלום.

דבר המהווה אמצעי תשלום אך לא מהווה אמצעי לקביעת מחיר, או דבר המהווה אמצעי לקביעת מחיר אך לא מהווה אמצעי תשלום, אינו נחשב למטבע, אלא ל"פירי".

המוכר דבר לחברו, חייב הקונה ליתן לו את תשלומי החפץ במטבעות, אבל אינו יכול המוכר לקבוע חיוב תשלום בסחורה אחרת, אלא אם כן עשה זאת בקנין חליפין, ואז אין הסחורה האחרת נחשבת כתשלום עבור המקח, אלא נקנית לו בקנין חליפין!

כל ה"מטלטלין" נקראים בסוגיית הגמרא "פירות".⁽⁴⁾

בא להורות שאם סיכמו ביניהם על סוג מטבע מסוים אינו יכול לשנות, ואפילו ממטבעות חדשות למטבעות ישנות — גמרא לקמן מה ב.

7. הקשה הפני יהושע: לדעת רבי יוחנן האומר: מעות קונות מן התורה, ולא ביטלו חכמים קנין כסף אלא מחשש שמא יאמר לו "נשרפו חיטיך בעלייה", אם כן, מדוע אין הכסף קונה את הזהב, הרי במעות אין חשש שמא ישרפו, שהרי מחוייב הוא לשמרם בקרקע [כמו שכתבו תוספות לעיל מג א ד"ה מאין], אם כן בכהאי גוונא יש לומר שמעות יקנו לו כדין תורה ומדוע לא יקנה הכסף את הזהב?!

ובסמ"ע [רג טו] תירץ שלא חילקו חכמים בתקנתם, וכן כתב ב"נתיבות המשפט" [קד א וחלק שם על מה שכתב "מחנה אפרים" קנין מעות סימן ה שאם נתן שטר חוב שאין בו חשש

לזו, לענין קנין משיכה כמטלטלין — "דרכי דוד".

4. משום דפירי שכיחי נקט פירי — על פי רש"י קידושין כח ב, ראה שם.

5. בין בדינרי כסף בין במטבע אחר של כסף — "אוצר מפרשי התלמוד" בשם "פרחי כהונה" ועוד אחרונים. [ראה שם מדוע לא הדגיש רש"י פרט זה לענין זהב כמו שכתבו לענין נחשת]. ו"לחם אבירים" כתב דבעינן דוקא מטבע כסף חריף בערך הזהב.

6. קונה ששנינו בכל המשנה, אינו קונה ממש, אלא רק מחייב, כי לשון קניין שייך בדבר מסויים, ואילו כאן אין הלוקח מתחייב לתת מטבעות מסויימות. ומה שנקט התנא לשון קניין,

ומעוֹת הַיְפוֹת אֵינָן קוֹנוֹת אֶת הַמְעוֹת הַרְעוֹת, ואם רצה, יכול הוא לחזור בו מן המקח, ככל נתינת "מעוֹת" שאינה קונה את המטלטלין.

"אסימון" הוא חתיכת מתכת בגודל של מטבע, שעדיין לא הטביעו עליה את הצורה והציור הרגילים באותו מטבע.⁽¹¹⁾

"אסימון" הוא כמטלטלין וקונה במשיכתו את המטבע, והמטבע אינו קונה את האסימון, ויכול הוא לחזור בו מן המקח עד

וכן, (8) מטבע של כסף, הוא "עובר לסוחר" יותר מאשר מטבע של נחשת, על כן, מטבע נחשת נחשב "פירי" ביחס למטבע כסף, שהוא כ"מעוֹת" לעומת מטבע הנחשת.

לפיכך, משיכת מטבע הנחשת קונה את מטבע הכסף, ואילו הכסף אינו קונה את הנחשת.⁽⁹⁾

מעוֹת הַרְעוֹת, שנפסלו לשימוש,⁽¹⁰⁾ קוֹנוֹת את המעוֹת הַיְפוֹת, שהן ראויות לשימוש, היות ו"מעוֹת הַרְעוֹת" הן כמטלטלין ביחס ל"מעוֹת הַיְפוֹת".

ובתוספות הקשו: אם כן מה חידוש יש בדבר, שמעוֹת הַרְעוֹת קוֹנוֹת את הַיְפוֹת, הרי יש ללמוד דבר זה בקל וחומר ממה ששינוי הנחושת קונה את הכסף?! ועוד הקשו תוספות ותוספות הרא"ש ממה שמבואר בגמרא [מו ב] על מה ששינוי על המטלטלין קונים זה את זה, ראה בדבריהם.

על כן פירשו התוספות ותוספות הרא"ש, דמעוֹת הַרְעוֹת יוצאות בדוחק, כגון מטבע שנסדק, והיות שהן יוצאות בדוחק בכל מקום, על כן עדיפי מנחושת דאיכא אתרא דלא מסגי כלל, וזהו מה שהתחדש בכבא זו שאף מטבעות אלו נחשבים פירי לגבי מעוֹת הַיְפוֹת. [ויש שכתבו שלדעת רש"י מטבע שנסדק הוי טבעא כמעוֹת הַיְפוֹת. וראה להלן הערה 12. וראה במאירי שכלל ב"מעוֹת הַרְעוֹת" גם מטבע שנפסל על ידי המלך או בני המדינה, וגם מטבע שנמחקה צורתו מחמת יושנו וכו'. [ולדבריו תיקשי קושיית תוספות הרא"ש, ראה שם].

11. א. רש"י. והחידוש בכבא זו הוא, שאף על פי שאין האסימון חסר אלא הטבעת הצורה, מכל מקום הרי הוא כפירי לגבי מטבע שכבר הטביעו עליו את צורתו. [בשיטת הרמב"ם ראה

דנשרפו חיטיך בעלייה, קונה קנין גמור]. וכן נקט רבי עקיבא איגר [תשובה קד ד"ה ומ"ש וראה שם שתירץ את קושיית ה"פני יהושע" מהא דלקמן מט ב בעליית לוקח המושכרת למוכר].

עוד כתב ב"נתיבות המשפט" [קצח ה] שאמנם אין חשש שמא ישרפו המעוֹת, אך יש לחשוש שמא יאבדו לו המעוֹת בפשיעתו, היות ואם תימצי לומר שכסף קונה את הזהב, אין המוכר אחראי על הזהב משעה שקנאו הלוקח בקנין גמור. [ולא דמי למה שכתבו תוספות בדף מג א, ראה שם ב"נתיבות המשפט", ומה שהביא בזה ב"דבר יעקב"].

8. חידוש יש בכבא זו, שלא היינו למדים אותו מדין הזהב והכסף, כמבואר בגמרא להלן עמוד ב.

9. לענין זהב ונחשת, מי קונה את מי, נחלקו הראשונים, וראה טעמם להלן בהערות על הגמרא.

10. רש"י. ובפשוטו הכוונה שהמלך או בני המדינה הפסיקו להשתמש במטבעות אלו,

שימשוך את האסימון.

לחזור בו עד שימשוך את המטלטלין.⁽¹²⁾

כל המטלטלין קונין במשיכתן את המטבע, מטבע אינו קונה את המטלטלין ויכול הוא

כל המטלטליים קונין זה את זה,⁽¹³⁾ וכיון שמשך אחד מהם, קנה חבירו את שלו.

"מגיד משנה" מכירה ו ב רמב"ם מעשר שני ד ט ופירוש המשניות כאן].

ובתוספות הקשו על רש"י מהגמרא בשבת סה א, שם משמע שלאסימון יש צורה. [וראה מה שתירצו תוספות בשבת, על פי דקדוק לשון רש"י שם].

על כן פירש רבינו תם שבאסימון טבועה צורת מטבע, אלא שאין מטבע זו יוצאת כל כך בהוצאה, וזהו החידוש בבבא זו, שאף מטבע זה נחשב כפירי לגבי מטבע שיוצא בהוצאה יותר ממנו. [מטבע זו יוצאת יותר בריוח מאשר "מעות הרעות"]. וראה עוד בתוספות הרא"ש ברמב"ן, רשב"א וריטב"א ובמה שיתבאר להלן מזו ב בהערה.

ב. ראה בחידושים המיוחסים לריטב"א שנחלקו הראשונים בדין אסימון הקונה את המטבע; יש אומרים: אסימון קונה כל מטבע, אפילו כאשר איננו מאותו סוג, כגון אסימון של כסף שרוצה לקנות מטבע של זהב [וכן כתב המאירי]. ויש אומרים: רק מטבע מאותו סוג קונים באסימון, ואסימון של כסף אינו קונה מטבע של זהב, אלא להיפך, מטבע של זהב קונה את הכסף — אפילו אם הוא אסימון של כסף ראה שם.

ג. בבאור לשון "פולסא" כתב הרמב"ן לפרש מלשון "ושקל בפלס הרים" היות ולאסימון אין חשיבות של מטבע, ורק משקל המתכת שבו הוא עיקר חשיבותו. אי נמי מלשון "פלסיה לסלא" [בבא קמא יט ב] היות והאסימון נסדק ונפגם. וראה ברש"י להלן מזו א ד"ה פולסא.

12. מטלטלין קונין מטבע, אשמועינן דקונין

אפילו מטבע כמו מעות הרעות ואסימון, דמיקרי פירי לגבי כספא, ולגבי מטלטלין מיקרי טיבעא — תוספות. [לכאורה, אף אם מיקרו פירי יוכל לקנותם, שהרי מטלטלין קונין מטלטלין, ועיקר החידוש הוא שמעות הרעות ואסימון אינם קונים את המטלטלין, וכן הוא בתוספות הרא"ש]. ובתוספות הרא"ש בשם הר"מ כתבו שאסימון קונה את מעות הרעות, כי הוא כפירא אצלם.

אמנם הרמב"ם [מכירה ו ב. ו] כתב שמעות הרעות [בדין אסימון ראה "מגיד משנה" ורמב"ם מעשר שני ד ט] הן כפירות לכל דבר, והן בכלל בבא ד"כל המטלטלין קונים זה את זה" — "לחם משנה".

לפי זה, אין חידוש בבבא ד"מטלטלים קונים את המטבע", וכתב בחידושים המיוחסים לריטב"א [שגם הוא סובר כהרמב"ם] בשם הראב"ד: מטלטלין קונים את המטבע, הוא טעם לכל מה ששינינו לעיל, אי נמי היות ורצה לשנות בסמוך כל המטלטלים קונים זה את זה בתורת חליפין [על כן הקדים ואמר שמעות הרעות ואסימון הם כמטלטלים]. וראה עוד ברמב"ן [מד ב ד"ה גמרא] ובר"ן.

ובספר "תורת חיים" כתב להוכיח כשיטת הרמב"ם, דממה ששינינו: אסימון קונה את המטבע, ולא קתני "מעות" כדקתני לעיל מינה, משמע שאסימון כלל אינו קרוי "מטבע", אם כן קשה לומר שלענין דין מטלטלין קונים את המטבע, אסימון נחשב כמטבע, ראה שם.

13. בין בתורת "חליפין" — שהחליפו חפץ בחפץ, כיון שמשך האחד זכה בשלו, וחבירו קנה את חליפיו; בין בתורת "דמים" שאמר אחד

נתן הלוקח לו, למוכר, את המעות, ולא משך הימנו את הפירות יכול הלוקח וכן המוכר לחזור בו מן המקח.

ואף על פי שיכול הוא לחזור בו, אבל, מכל מקום, אמרו: (14) מי שפרע [הקדוש ברוך

ביצד קונים מטלטלין — "פירות" את המעות, ומעות אינם קונות את הפירות?

משך הלוקח הימנו, מן המוכר, את הפירות, ולא נתן לו מעות קנה ואינו יכול לחזור בו, היות ומשיכת הפירות קונה.

רש"י פסק כריש לקיש שמעות קונות דבר תורה, ראה תוספות מו ב ד"ה ופירי וברש"ש שם, ולדבריו לא אמרינן יש דמים שהן כחליפין, וראה עוד בחידושי הגרנט"ט סוף סימן קס].

14. א. להלן מח ב נחלקו אמוראים אם מקלים אותו באמירה זו, או שרק מודיעים לו דע שאם תחזור סופך להפרע ממך, ראה שם.

ב. הרמב"ם בפירושו המשניות כתב: ואמרו מי שפרע הוא דין מדיני אותו שלא קיים מה שפסק עמו, כי יש לו לצעוק עליו הצעקה במעמד האיש ההוא שהוא טעון, ובאיזה מקום שירצה, וזה לשון אותה צעקה מי שפרע כו'. משמע שזה שרוצה לקיים המקח הוא שאומר "מי שפרע" כו' לזה שחוזר בו.

אבל במאירי כתב: שחבירו קובל עליו בבית דין, ובית דין מביאים אותו ומודיעין לו שאין זה מעשה הראוי, ואם לא רצה מקלים אותו ואומרים מי שפרע כו'. משמע שבית דין הם שאומרים "מי שפרע" כו' לזה שחוזר בו.

וכן הוא ברמב"ם בהלכות [מכירה ז א — ב]: כל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, לא עשה מעשה ישראל, וחייב לקבל מי שפרע. וכיצד מקבל מי שפרע, אורין אותו בבית דין ואומרים לו מי שפרע כו'.

ג. ענין אמירת מי שפרע כו' הוא בין כנגד הלוקח בין כנגד המוכר, כל שחוזר בו, ואין חבירו מסכים בחזרתו, אומרים לו מי שפרע כו' — מאירי.

לחבירו: בכמה נתן לי את שלך, בכך וכך, וזה חוזר ואומר לו: בכמה נתן לי את שלך, בכך וכך, ונתרצו שניהם בדבר, אם משך האחד את שלו נתקיימו הדברים — רש"י.

בביאור מה שכתב רש"י בין ב"תורת דמים" כתב רבי עקיבא איגר שתי דרכים:

האחת: משיכת החפץ האחד קונה את החפץ השני מדין "קנין כסף", ואף על פי שבדרך כלל מעות אינם קונות, מכל מקום על אופן זה — שהחליף חפץ בחפץ לפי ערכם הממוני, אמרו: יש דמים שהם קונים כחליפין, כיון והוי מילתא דלא שכיחא. [לקמן מו ב, כדעת "בעל המאור" שם ודלא כהרמב"ן].

השניה: משיכת החפץ האחד, היא כמשיכת מטלטלין תמורת מעות, שמשיכת המטלטלין מחייבת תשלומין, ואף כאן החפץ הנמשך נחשב כמטלטלין, והחפץ השני נחשב כ"תמורת החפץ", ואז — אין משיכת החפץ קונה לחבירו את החפץ השני, אלא שנתקיימו הדברים. כלומר חל עליו חיוב לתת לחבירו את החפץ הזה, שמחשיבים אותו כ"תמורה" של החפץ הראשון. [וכפי שהובא לעיל בהערה 6 ששייך לקבוע איזה סוג מעות מתחייב הקונה למוכר עבור החפץ הנמשך].

והנה לשון רש"י מדוקדקת מאד לפי הדרך השניה שהרי לענין "תורת חליפין" כתב רש"י שבמשיכת האחד קנה חבירו, ואילו לענין "תורת דמים" כתב רש"י שבמשיכת האחד נתקיימו הדברים, וראה עוד במאירי. [בספר "דרכי דוד" העיר על הדרך הראשונה: הלא

קללת חכמים, שיפרע ממנו מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה.

אבל הלוקח, שאין הכסף בידו ולא הפירות, אינו יכול לחזור בו, ואם ירצה המוכר לקיים את המקח, על הלוקח לקבל את הפירות בעל כרחו, ואינו יכול לבטל את המקח.

גמרא:

מתני ליה רבי רבי שמעון בריה, רבי שנה לרבי שמעון בנו את משנתנו בנוסח הזה:

הוא שנפרע] מאנשי דור המבול, והעניש אותם על מעשיהם, ומי שפרע מדור הפלגה, (15) הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדברו, ולהעניש אותו. (16)

רבי שמעון אומר: חולק אני על תנא קמא הסובר שבין הלוקח ובין המוכר יכולים לחזור בהם אחרי נתינת המעות, כל זמן שלא משך הלוקח את הפירות.

אלא, כל שהכסף בידו, המוכר, שקיבל את הכסף לידו, (17) ידו על העליונה, ורק הוא יכול לחזור בו, אם ירצה לקבל על עצמו

אחד את שלו; דור הפלגה חשבו שהמבול בא באופן טבעי מזמן לזמן ואפשר לעצרו על ידי שיתמכו את השמים במגדל גבוה [ראה רש"י בראשית יא א]. ולא האמינו שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שיכריזו על כך מלמעלה [חולין ז ב] ואין הבניינים מעכבים את הפורענות אלא תשובה ומעשים טובים [אבות ד יא]; אנשי סדום פחדו שהעניינים יקחו כל אשר להם, ולא סמכו על הכרזת הבורא שמפרנס ומשביע לכל חי רצון; וגם המצריים התכחשו לכך שאצבע אלקים היא, עד שקיבלו כמה מכות. [וראה עוד בפירוש "הבונה" ו"בן איש חי" על "עין יעקב" ו"חכמה ומוסר" חלק ב סימן רט].

16. כתב המאירי: כל שלא חזרו בהם והעמידו את ממכרם, קנאו לוקח משעה ראשונה, ואם הקדישו או נתנו או מכרו בין נתינת מעות למשיכה, לכשימשוך מיהא קנה הקדש או לוקח או מקבל מתנה שהרי משעה ראשונה קנאו, ושלו הוא מקדיש או מוכר או נתן. [אפשר, שאין דברי המאירי האלו אלא כדעת מאן דאמר (מז ב) מעות קונות דבר תורה].

17. והכל נמצא עתה בידו, בין המטלטלין ובין

15. ב"עין יעקב" הגירסא היא: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצריים בים הוא עתיד להפרע וכו'. וכן איתא בברייתא מח א. [ובמשנה בירושלמי איתא רק מי שפרע מדור המבול].

וכתב המאירי [מח א]: ומה שהזכירו בו אנשי דור המבול, מפני שמעשיו של זה, דומים למעשיהם, שהיו גוזלים באופן שלא היו בית דין יכולים להזקק לתובע, כמו שאמרו כאן בירושלמי שהיו גוזלים כל אחד פחות פחות משהו פרוטה כדי שלא תהא גזילתם יוצאה בדיינים. [וכן מי שאינו עומד בדיבורו, אי אפשר להוציא ממנו בדיינים]. וכן מזכיר המצריים שלא היו עומדים בדיבורם, כמו שנאמר בהם [שמות ח יא]: "היתה הרוחה והכבד את לבו", והוזכרו האחרים אגבן של אלו. [בתוספות הרא"ש כתב גם על דור המבול: שהיו מלאים חמס, ולא היו עומדים בדיבורם].

ובספר "חידושי בתרא" כתב שהיות וחסרונו של מי שאינו עומד בדיבורו הוא שאינו מאמין שכל צרכיו נקצבו משמים [ראה בבא בתרא י א], על כן תלו את קללתו בכל אלו שלקו בחסרון אמונה בהשגחה פרטית. דור המבול היו שטופים בגזל, ולא האמינו שה' מכין לכל

הזהב קונה את הכסף, כמו ששינו במשנתנו, שמטבע זהב נחשב "פירי" ביחס למטבע כסף.

תמה רבי שמעון, ואמר ליה, לאביו: רבי [מורי], הרי שנית לנו ולימדת אותנו בילדותיך [בצעירותך]: הכסף קונה את הזהב, היות ומטבע כסף אינו חשוב כל כך, ונחשב כ"פירי" ביחס למטבע זהב, ולכן מתחייב הלוקח את הכסף לשלם תמורתו במטבע זהב.

וכי תחזור בך ותשנה לנו בזקנותיך שזהב קונה את הכסף!?

אך רבי לא חזר בו ממה שלימד עתה את בנו, כי אכן רבי שינה את דעתו בזקנותו, וסבר שזהב קונה את הכסף.⁽¹⁸⁾

ומפרשת הגמרא: בילדותיה מאי סבר רבי, ובזקנותיה מאי סבר רבי? מה היתה סברתו של רבי מתחילה, ומדוע הוא שינה את

דעתו?

ומפרשינו: בילדותיה סבר רבי: כאשר מעריכים מטבע מול מטבע, כדי להחשיב אחד כ"פירות" ואחד כ"מעות", המטבע החשוב הוא "מעות", והפחות חשוב – "פירות".⁽¹⁹⁾

על כן, דהבא, מטבע של זהב, דחשיב, הוי "טבעא", ומטבע דכספא, דלא חשיב כל כך, הוי "פירא" [פרי] ביחס למטבע הזהב. וקני ליה פירא, משיכת מטבע הכסף לטבעא, את חובת התשלום במטבע הזהב.

אבל בזקנותיה סבר רבי: המטבע ה"חריף" לצאת בהוצאה, ו"עובר לסוחר", הוא נחשב "מעות" ביחס למטבע שהוא פחות חריף לצאת שנחשב כ"פירי".⁽²⁰⁾

לפיכך, כספא דחריף, יוצא בהוצאה, הוי ב-תמ טבעא;⁽¹⁾ ואילו דהבא, דלא חריף לצאת, הוי פירא ביחס למטבע של כסף,⁽²⁾ וקני ליה

המעות – רש"י.

הזהב, כדעת רבי שמעון בר רבי. 19. והטעם, כי היות והזהב חשוב מן הכסף על כן דמי למעות כנגד פירות, שמעות חשובות מן הפירות – "שיטה מקובצת" בשם "תוספות חיצוניות".

ובחידושים המיוחסים לריטב"א כתב בשם רבו שזהב נחשב מטבע לעומת כסף כי צורת המטבע של זהב מחשיבה את הזהב, יותר ממה שכסף נעשה חשוב יותר על ידי צורת המטבע שלו, ראה שם.

20. דדמי לפירות שאינם יוצאים בהוצאה – "שיטה מקובצת" בשם "תוספות חיצוניות".

1. ביחס למטבע זהב, וביחס לכל מטבע.

2. מטבע זהב לעומת מטבע זהב הוי טבעא

18. כתב הריטב"א: קים לן שלא החליף רבי את משנתו מחמת שכחה, שהרי לא חזר בו עכשיו, אדרבה עמד בדברי זקנותו, ואף אין כאן מחלוקת תנאים שנאמר: בילדותו סבר רבי כתנא זה, ובזקנותו חזר בו וסבר כתנא שני, אלא שהיו שתי גירסאות בדברי רבי מאיר, בילדותו הכריע רבי כגירסא זו, ובזקנותו חזר בו והכריע כגירסא האחרת, וכן נראה מפירוש רש"י. [כלומר מפירוש רש"י נראה שאין כאן שכחה ולא מחלוקת תנאים, אלא ספק מה אמר רבי מאיר, וראה בהערה בעמוד ב].

וראה בירושלמי כאן שרבי שמעון חלק על אביו וסבר כילדותיה דרבי ולא כזקנותיה, ונוסח המשנה בגירסת הירושלמי היא: הכסף קונה את